

IN MEMORIAM.
DR. H. BAVINCK.

Van 16 tot 25 September jongstleden werd te Pittsburgh eene reeks bijeenkomsten gehouden onder den eenigszins wijdloopigen naam: Eleventh Council of the Alliance of the Reformed Churches holding the Presbyterian System. Op een vroeger concilie van dezelfde alliantie, in 1892 te Toronto gehouden, had het bezielende woord weerklonken van hem, aan wien dit „In Memoriam” is gewijd. Thans viel mij het voorrecht te beurt, tot afgevaardigden van Presbyteriaansche kerken uit vier of vijf werelddeelen een woord te spreken over „De Gereformeerde Kerken in Nederland.” An Address on the present conditions of our churches — zoo heb ik toen o.a. gezegd — cannot be given without drawing attention to the influence of our two great masters in Systematic Theology, Abraham Kuyper and Herman Bavinck. Kuyper was the greatest among the fathers of the Doleance, Bavinck the greatest among the children of the Separation. There is not time enough now to speak about the different structure of their minds. Moreover, I am convinced that the difference between them is less important than the similarity. By different methods both have done one great work. They have brought the adherents of the old reformed truth into contact with modern spiritual culture. It must be observed that, in the days of Separation and Doleance, the great majority of our church members had no positive relation to the general spiritual culture of their time. They lived spiritually in past centuries. But Kuyper and Bavinck, each in his own way, have shown them the great importance of the „Common Grace” of God, working in the whole sphere of human life.

Men houde mij deze zelf-aanhaling ten goede. Ik meen, dat ze door de omstandigheden is gerechtvaardigd. Te Pittsburgh moest ik over een rijk onderwerp spreken, in zeer beperkten tijd, en in eene taal die mij nooit bijzonder eigen is geweest. Daardoor was ik gedwongen mijn kijk op personen en zaken weer te geven in korte en niet zonder moeite gekozen bewoordingen. En als ik

nu herlees wat ik daar van Bavinck heb gezegd, kan ik zonder voorbehoud verklaren: Dit is inderdaad de quintessence van wat ik over hem te zeggen heb. Daarom stel ik het hier voorop. Maar ik mag thans breeder over Bavinck spreken. En ik doe het gaarne. Want het weinige dat ik te Pittsburgh sprak, is de weergave van talloze indrukken, in den loop van bijna dertig jaren verkregen. In de eerste en voornaamste plaats zijn het indrukken uit den tijd, toen Professor Bavinck te Kampen mijn leermeester was, dus uit de jaren 1893 tot 1899. Latere jaren hebben daar geen essentiële wijziging in gebracht, al hebben ze mij ook geleerd de trekken van Bavincks beeld psychologisch beter te verstaan. Meer dan iets anders zie ik in Doctor Herman Bavinck tot op den huidigen dag mijn grooten leesmeester uit de jaren, die beslissend waren voor de vorming van mijn geest.

Wie in het laatste decennium der vorige eeuw te Kampen als student aankwam, met warme liefde voor de Gereformeerde belijdenis in het hart, die kon al spoedig merken, dat Bavinck een tweeledigen invloed op hem uitoefende. Uwe liefde tot onze belijdenis werd door hem onophoudelijk gevoed. Maar hij liet u ook onophoudelijk voelen, dat er in het rijk des geestes heel wat bestond, waar een Gereformeerd mensch in den regel zoo niet van wist. Hoe werd reeds in de propaedeuse onze horizont verbreed door zijn colleges over filosofie. Hoe meesterlijk verstond hij de kunst, voor ons — naar onze bevassing — de groote denkers van Hellas te maken tot figuren vol leven en beweging. En als we daarbij ook de werken van Dr. A. Kuiper lazen — wat we ijverig deden — dan zagen we soms tusschen Kuiper en Bavinck eene verhouding als tusschen Plato en Aristoteles. Of het juist gezien was, mogen anderen beoordeelen, die van de Grieksche wijsbegeerte zelfstandige studie hebben gemaakt. Ik vermeld het slechts als een indruk, dien we toen ontvingen, en die mij steeds is bijgebleven.

Maar ten volle ondergingen we Bavincks invloed pas op zijn colleges over dogmatiek. In mijn tijd hield hij met de tweede-jaars een responsie-college over het toen reeds verschenen eerste deel van zijn meesterwerk. En daar we aan het einde van datzelfde jaar een testimonium moesten halen in encyclopaedie, schonk menigeen aan Kuipers magistrale opus bijna even groote aan-

dacht. Over beide werken werd veel gedacht en gesproken. En ik koesterde toen reeds het gevoelen, dat ik bijna een kwart eeuw later te Pittsburgh uitsprak: De overeenkomst is belangrijker dan het verschil. Niettemin lag het in den aard der zaak, dat Bavinck over het geheel den overwegenden invloed uitoefende, vooral op de derde-en-vierde-jaars, die zijn hoofdcollege over dogmatiek volgden. Welk eene vormende kracht ging er uit van zijne methode, om elk onderwerp eerst bibliologisch te behandelen, vervolgens historisch en ten slotte thetisch. Hoe werd inzonderheid door die historische uiteenzettingen telkens onze horizont verbreed. En dat wilde Bavinck. Hij kon het niet uitstaan, wanneer we onze aandacht beperkten tot de dusgenaamde „leergeschillen” oftewel A-B-kwesties, waarover in den boezem der Gereformeerde Kerken verdeeldheid bestond. Als het daartegen ging, kon hij soms vrij onzacht uitvallen. Toen ik hem eens vroeg, waarom hij menigmaal aan candidaten der Theologische School den raad gaf hunne studiën in het buitenland voort te zetten, antwoordde hij: „Dan kunnen ze zien, dat er warempel nog wat anders bestaat als de kwestie van doop en we’ergeboorte.”

Men zou Bavinck groot onrecht doen, wanneer men uit een gezegde als dit afleidde, dat hij onverschilligheid voor dogmatische finesses wilde aankweken. Daarvoor was zijn geest veel te fijn, en daarvoor had hij onze belijdenis veel te lief. Men moest ook deze dingen weten, en zijn gezegde ging uit van de veronderstelling, *dat* men ze wist. Doch men moest meer weten. Men moest het Gereformeerde dogma zien in zijn samenhang met heel het dogmatische denken der Christenheid van alle eeuwen. Want „de Katholiciteit van Christendom en Kerk” was eene idëe, die bij Bavinck alles doortrök. „De kerk is katholiek en de wereld is afgescheiden”, heb ik hem eenmaal hooren uitroepen. Als ik me wël herinner, was het in verband met Kaïns omzwerfing in het land Nod, zijn afscheiding dus van het ouderlijk huis en de ouderlijke religie. Maar ook in die afgescheidene wereld zag Bavinck overal de werking der Goddelijke gratia communis. Het is niet toevallig, dat zijn eerste rectorale rede over de katholiciteit handelde en zijne tweede over de algemeene genade. En zijn zelfstandigheid tegenover Kuyper — waaraan trouwens nooit is getwijfeld — komt ook hierin uit, dat zijne oratie over „de algemeene genade” ver-

scheen, voordat Kuypers Heraut-artikelen over „de gemeene gratie” een aanvang namen. Evenmin als Kuyper kon Bavinck onverschillig zijn voor eenig deel der werken Gods. Geen enkel terrein van wetenschap sloot hij principieel van zijn belangstelling uit. Dat heb ik ondervonden toen ik te Kampen zijn leerling was, toen ik te Leipzig en Berlijn de Assyriologie beoefende, en vooral toen ik aan de Vrije Universiteit naast hem mocht werken. Voor elke aangelegenheid van den jongeren collega had hij een open oor. Geen enkel onderdeel van het terrein mijner vakwetenschap was zóó specialistisch of zóó ver afgelegen, dat Bavinck er zich onverschillig voor betoonde. Zijne belangstelling was universeel. Maar die universeele belangstelling was altoos georiënteerd aan datgene wat God zelf in het middelpunt zijner werken heeft geplaatst, aan de bijzondere openbaring, aan de zaligmakende kennis Gods.

In de latere jaren van zijn Amsterdamsche professoraat heeft deze universeele belangstelling hem er toe gebracht, het zwaartepunt zijner werkzaamheid te verleggen van het universitaire terrein naar het maatschappelijke. Actief hoogleeraar is hij gebleven, en hoezeer zijn academisch onderwijs tot het laatste toe op prijs werd gesteld, kunnen jongeren veel beter zeggen dan ik. Maar zijn expansieve geest was daarmede niet tevreden. De Christelijke maatschappij heeft hij gediend door deel te nemen aan de politiek en leiding te geven aan de paedagogiek. Dat hij daarbij soms wegen insloeg, waarop men niet gedacht had hem te zullen aantreffen, kan slechts hun verwonderen, die hem niet ten volle kennen. Bavinck, die geen enkel terrein van zijn wetenschappelijke belangstelling uitsloot, kon zich evenmin afsluiten voor den invloed van opkomende geestelijke stroomingen, als hij daarin ook maar eenigszins eene doorwerking van den Christelijken geest bespeurde. En of dit laatste het geval zou zijn, kon men niet met zekerheid vooruit weten. Bavincks universaliteit was van dien aard, dat ze berekenbaarheid uitsloot. Men kon hem elke nieuwe gedachte voorleggen. Maar men kon niet vooruit weten, of hij haar zou aannemen dan wel verwerpen. En in het laatste geval was niet met zekerheid te zeggen, of hij er eene afwijking in zou zien ter rechter- dan wel ter linkerhand. Maar hierop kon men altoos rekenen, dat zijn oordeel in vitalen samenhang stond met zijn inzicht in de waarheid Gods. Hieraan viel nimmer te twijfelen,

dat hij in alles de vreeze des Heeren als beginsel der wijsheid bleef huldigen.

Midden uit deze veelzijdige werkzaamheid is hij naar Gods ondoorgrondelijken Raad weggerukt. Wel niet aanstonds door den dood. Maar dan toch door het lijden, dat hem binnen een jaar ten grave sleepte. Door het lijden, dat hem te machtig werd, toen hij te Leeuwarden aan de werkzaamheden der Generale Synode deelnam. Want zijne laatste publieke werkzaamheid was een arbeid in dienst der Kerk, een arbeid in verband met den beraamden uitbouw van hare belijdenis. Als predikant eener plaatselijke kerk is hij zijn loopbaan begonnen. Als adviseur eener Generale Synode heeft hij haar geëindigd. Ook aan het einde stond de Kerk in het middelpunt zijner universeele belangstelling. En geen wonder! Want ten slotte is de Kerk meer universeel dan de wereld. „De Kerk is Katholiek en de wereld is afgescheiden.” De Kerk heeft de belofte van het eeuwige leven.

Zoo was dan ook Bavincks laatste arbeid een beleven van de belijdenis: Credo unam sanctam.

C. van Gelderen.

10 November 1921.

